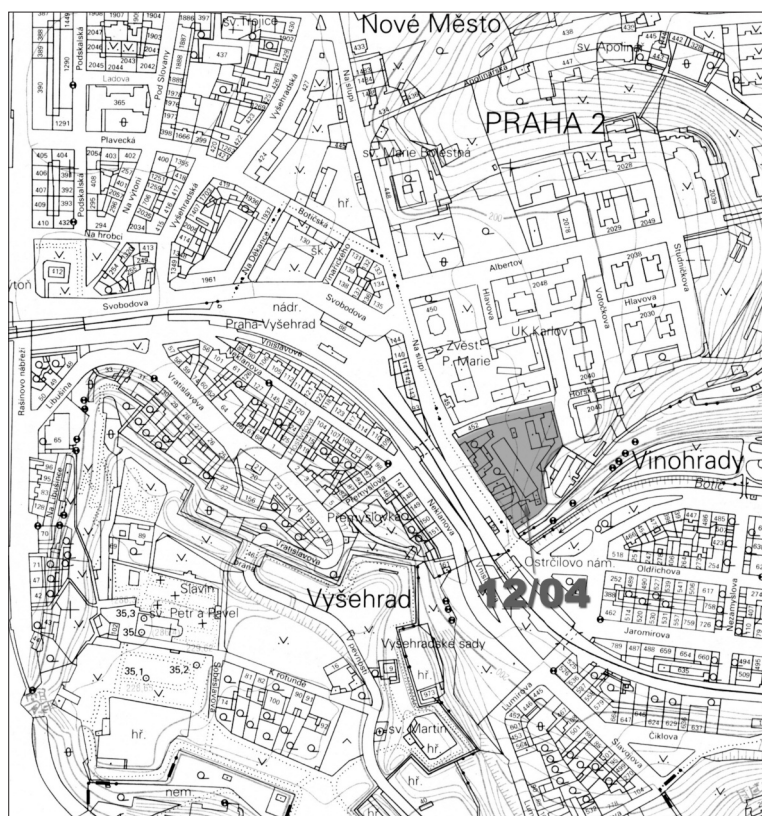

NÁLEZ LATÉNSKÉHO POHŘEBIŠTĚ V ULICI NA SLUPI NA NOVÉM MĚSTĚ PRAŽSKÉM

Michaela Selmi Wallisová

Významné životní jubileum kolegy a zároveň přítele, se kterým bylo možné dlouhé hodiny diskutovat o odborných problémech přes naše odlišné specializace, mne přimělo otevřít téma v současné době teprve zpracovávané. Snad tedy čtenáři i jubilant odpustí stručnost příspěvku a možné nepřesnosti, které vzniknou, když zatvrzelý středověkář nalezne, vnitřně nepřipraven na tuto možnost, laténské pohřebiště. V tomto článku tak nepůjde pouze o první širší informaci o nález laténského pohřebiště v centru Prahy, ale i o zamyšlení nad dnešními výzkumnými metodami a přístupem k záchranným výzkumům.

Nejprve předložím ctěnému čtenáři několik informací k historii a okolnostem nález laténského pohřebiště. V letech 2004–2005 proběhl celoplošný výzkum na parcelách určených k bytové výstavbě v ulici Na Slupi, pč. 1428/1, 1428/2, 1429/3, 1429/4 (obr. 1). Výzkum, kterým bylo pověřeno územní odborné pracoviště v hl. m. Praze Národního památkového ústavu, se nacházel na mimořádně geologicky rozmanité ploše, sestávající ze skalního výchozu, několika teras Vltavy a Botiče, nivy Botiče a dalších složek (Zavřel 2004). Intenzita lidské činnosti tak byla velmi různorodá jak v čase, tak v prostoru. Z hlediska dlouhodobého osídlení byly samozřejmě nejvhodnější plochy na nejvyšším stupni botičské i vltavské terasy, kam nedosahovaly časté záplavy potoka Botiče. Velká očekávání, vložená v předpokládané výsledky výzkumu, podtrhla i skutečnost, že vzhledem k charakteru zástavby v širším okolí našeho výzkumu zřejmě nedojde v nejbližší době k tak rozsáhlému plošnému zásahu do archeologických terénů.

Obr. 1. Lokalizace výzkumu v ulici Na Slupi ve výřezu katastrální mapy (podle Podliska 2004). Nahoře: poloha lokality v rámci Prahy

Zkoumané parcely byly do roku 2004 zastavěny parazitní zástavbou, která byla jen výjimečně podsklepena, což dovolilo předpokládat vysoký stupeň zachovalosti archeologických terénů.

Nejstarší sídlištní nálezy pocházejí z konce neolitu a konce doby bronzové (štitarská kultura). Právěké nálezy se koncentrovaly na vyšším stupni vltavské terasy, dále se nacházely přemístěné ve svahovinách na východní hranici zkoumané plochy a v několika vrstvách nivy Botiče. Vyzvednuté keramické zlomky nádob rámcově datují celou situaci do období mladší až pozdní doby bronzové, kultury knovízské (archeologické datování – stupně B D–H B, 1300–900 př. n. l.).

Stopy pravěkého osídlení již v minulosti bezpečně potvrdily některé archeologické výzkumy v bezprostředním okolí lokality. Doklad existence výšinné osady z pozdní doby kamenné pochází z plochy dnešního Vyšehradu. Z Podvyšehradí pocházejí početnější archeologické nálezy mlado až pozdně bronzových knovízských sídlištních objektů, zachycené v celé délce Vyšehradské ulice. K chronologicky mladším nálezům patří osamocené ozdobné předměty (nelze vyloučit, že hrobového původu) z mladší doby železné – kultury laténské, získané při stavebních výkopech v ulici Vyšehradské a Na Slupi (*Podliska 2004*, 4).

Chronologicky by zde měl následovat popis velmi významného a částečně i neočekávaného nálezu kostrového pohřebiště z doby laténské. Tento objev však bude z praktických důvodů popsán až naposledy.

Další lidská aktivita na této lokalitě je opět spojena s pohřebištěm, pocházejícím z raného středověku. V tomto případě je naopak zřejmé, že našim výzkumem byla zachycena jen okrajová část pohřebiště (20 hrobů), jehož centrum se nacházelo východně od severovýchodní hranice zkoumané plochy, podle sklonu terénu na vyvýšenině, která je dnes snížena. Na základě několika kusů záušnic je raně středověké pohřebiště prozatím datováno do první poloviny 10. století. Jistou zvláštností je nápadná chudost hrobové výbavy, a otázkou tak zůstává možný vztah pohřebiště k samotnému Vyšehradu, na který mrtví hleděli přes Botič (orientace V–Z).

Nejrozsáhlejší lidská aktivita je spojena se začleněním této lokality do „vyšehradského podhradí“. V 11. století byla na zkoumané lokalitě velmi intenzivní železářská výroba, po které zůstaly zachovány četné nálezy výhni, nístějových slitků, strusek a kousků bahenní rudy. Vedle často nalézaných objektů, v literatuře interpretovaných jako vyhřívací kovářské pece, je zde několik rozsáhlých těžebních jam na písek, nezbytný při výrobě železa. Samotná pyrotechnologická činnost byla soustředěna na nejvyšším stupni vltavské terasy, kde byla chráněna před povodněmi, menší těžební jámy na písek se nacházely i na nižších stupních teras Botiče, často zaplavovaných. Během 12. století došlo ke změně metalurgické výroby (výroba barevných kovů, stříbra), mění se i typ nalezených objektů, nově přibývají zahluobené domy. V průběhu 13. století dochází k zániku tohoto unikátního sídliště s metalurgickou aktivitou, datovaného keramikou se zduřelým okrajem. Od této doby již lokalita nikdy nenabyla takového významu, zejména po založení Nového Města a pozdějšího zpusťování vyšehradského podhradí husity se zde nacházely pouze zahrady a polnosti; celkově lze další aktivity až do konce 18. století charakterizovat jako zemědělské. V 19. století zde byly vybudovány drobné průmyslové objekty, z nichž největší byla barvírna kůží, a tento charakter využití námi zkoumané plochy přetrval až do současnosti.

Poměrně impozantní množství archeologických situací v místě ležícím na úpatí novoměstské hradby Karla IV. svědčí o náročnosti celého výzkumu, který na ploše téměř jednoho hektaru trval téměř celý rok. Pro stanovení vhodné metody výzkumu a pro investora velmi důležitého časového a finančního harmonogramu byl před celoplošným výzkumem proveden předstihový výzkum (*Podliska 2004*). V pravidelných rozestupech minirypadlo pod bedlivým dozorem archeologa vyhloubilo ve směru východ–západ šest liniových výkopů, které byly následně pečlivě zdokumentovány. Ani jednou sondou však z velké části nedošlo k zachycení staršího pravěkého osídlení a ani jednoho z hrobů z obou pohřebišť. Na základě tohoto, i když velmi pečlivě provedeného zjišťovacího výzkumu, se nepodařilo charakterizovat změny ve výrobě a způsob využívání prostoru ve středověku. Neznalost o přítomnosti pohřebišť znamenala velké problémy pro splnění termínu ukončení výzkumu a ne zrovna menším problémem, který přetrvává až do současnosti, je nedostatek financí zejména na konzervaci a zpracování nálezů. Pokud by nebyl proveden celoplošný výzkum, ale jen výběr ploch na základě výsledků zjišťovacího výzkumu, je možné, že by tyto nesmírně cenné nálezy nebyly uskutečněny. Je zásluhou i Vladimíra Čtveráka, který mne naučil, že u velkoplošných výzkumů se není možné spokojit s pouhým vzorkováním, ale jedině celoplošný výzkum zachytí šíři a barvitost lidské minulosti. Teď však zpátky k jubilentovu oblíbenému tématu – Keltům.

Nález kostrových hrobů je prvním hmatatelným důkazem o přítomnosti Keltů v této části Prahy, kterou mnozí badatelé sice předpokládali, ale jen na základě nepřímých dokladů (např. laténské nádoby bez nálezových okolností). Přesné datování hrobů v době psaní článku, kdy byla výbava hrobů teprve předána konzervátory ze Středočeského muzea v Roztokách (*Drábková – Nacherová – Fořt 2010*) do Ná-

rodního památkového ústavu, není zcela možné, jistou indicií jsou zatím torques, nánožní kruhy a náramky z dutých polokoulí, sapropelitový náramek a absence nádob a zbraní. Zatím lze předběžně všech deset laténských hrobů datovat do stupně LT B–C (za ústní informaci děkuji Miloši Hlavovi). Všechny laténské hroby byly orientovány ve směru S–J. Otázkou zůstává původní rozsah pohřebiště, na základě nálezových okolností lze předpokládat, že celý pohřební areál, využívaný zřejmě po dobu sta let, sestával jen z několika hrobů, výskyt dalších hrobů mimo zkoumanou plochu je spíše nepravděpodobný. Rozestupy mezi hroby byly poměrně velké, výjimkou byly hroby H 22 a H 23, které byly v podstatě vedle sebe (*obr. 2*). Tyto dva hroby byly o poznání bohatší než okolní hroby, které zpravidla obsahovaly jeden bronzový a několik málo železných artefaktů. Na levé ruce zemřelého z hrobu H 22 byl kromě bronzového náramku i sapropelitový, bronzové spony na obou ramenou a bronzové nánožní kruhy s dutými polokoulemi. Sousední hrob H 23 obsahoval atypický náramek (*obr. 3; fototab. 13:2*), bronzovou sponu, rovněž nánožní kruhy, řetízek kolem pasu a především torques. Pohlaví zemřelých nebylo možné zjistit vzhledem ke stavu dochování kosterních pozůstatků, věk odhadl V. Kuželka u obou zemřelých na 30–40 let (*Kuželka 2005, 2*). Zachovalost lidských pozůstatků z tohoto období je velice špatná, ve většině hrobů se dochovaly jen neúplné lebky a zlomky dlouhých kostí končetin, pouze v hrobech H 18 a H 24 zůstaly zachovány i zlomky dalších kostí.

Tomu odpovídá i kvalita závěrů antropologického rozboru, které bylo možno z lidských pozůstatků učinit. Pohlaví pohřbeného jedince bylo možné určit pouze u dvou jedinců. Jedná se o ženu ve věku 40–50 let z hrobu H 18 a muže stejného věku z hrobu H 28. U pohřbeného jedince z hrobu H 31 můžeme velmi pravděpodobně usuzovat na mužské pohlaví jen ze značné robusticity zlomků kostí dolních končetin. Jen o něco přesněji bylo možno určit věk pohřbených jedinců. Nebyly zjištěny pohřby dětí. Ve věkovém rozmezí juvenis (15–20 let) byl pochován jedinec z hrobu H 24. Toto věkové rozmezí vlastně nemůžeme úplně vyloučit ani u jedinců z hrobů H 26 a H 31, i když zde se pravděpodobně jedná již o dospělé jedince. Na základě těchto zjištěných údajů je tedy podrobnější demografická analýza zkoumaného pohřebiště nemožná (*Kuželka 2005*).

Další okruh zajímavých otázek otevírá nález dochovaných textilních otisků na kovových předmětech, které byly objeveny během restaurátorských prací a poté předány k expertnímu posudku do Archeologického ústavu v Praze (*Březinová 2010*).

Vzhledem k významu objevu laténského pohřebiště v pražské ulici Na Slupi jako prvního nálezů pohřebiště v centru Prahy, které bylo zkoumáno během řádného archeologického výzkumu, je v současné době ve spolupráci s Milošem Hlavou připravována studie, která by měla být dokončena v průběhu roku 2011.

Obr. 2. Praha-Nové Město, ul. Na Slupi. Laténské hroby H 22 a H 23

Obr. 3. Praha-Nové Město, ul. Na Slupi. Atypický náramek z laténského hrobu H 23 (stav po konzervaci)

PRAMENY

- Březinová, H. 2010: Technologický rozbor textilních fragmentů z archeologického výzkumu v Praze 2, ulici Na Slupi. Expertní posudek. Nepubl.
- Drábková, K. – Nacherová, I. – Fořt, M. 2010: Restaurátorská zpráva z výzkumu 12/04 a 12/05, v ul. Na Slupi, výzkum NPÚ – ú. o. p. v hl. m. Praze. Nepubl.
- Kuželka, V. 2005: Výsledky antropologického rozboru středověkých a laténských hrobů z lokality „Na Slupi“ v Praze. Nepubl. odborný posudek.
- Podliska, J. 2004: Praha 2-Nové Město, Na Slupi, ppč.1428/1,2, 1429/3,4, Zpráva o zjišťovacím archeologickém výzkumu č. 12/04. NPÚ-ú. o. p. Praha. Nepubl.
- Zaovřel, J. 2004: Geologická problematika plánovaného plošného archeologického výzkumu v Praze 2, ul. Na Slupi – NPÚ u. o. p. Praha č. 12/04. Nepubl. odborný posudek.

THE DISCOVERY OF A LA TÈNE CEMETERY IN NA SLUPI STREET IN THE NEW TOWN OF PRAGUE

In 2004-5 an extensive rescue excavation was carried out on several parcels of land in Na Slupi Street. Next to the expected occurrence of remains of pyrotechnological production and medieval settlement activities, also two cemeteries were discovered (a La Tène one and an early medieval one), which were not recorded during a test excavation, despite its careful implementation. Thus, the discovery of a La Tène cemetery in Na Slupi Street has two aspects – the necessity to think about the insufficient reliability of test excavations, even if carried out appropriately, and the confirmation of the assumed presence of the Celts in this part of downtown Prague. Although this was expected by many specialists, the evidence was only indirect (e.g. La Tène vessels without known contexts). Preliminary, it is possible to date all the 10 La Tène graves to the LT B–C phase, on the basis of primary analysis of the grave goods (torcs, leg bracelets, bracelets consisting of hollow hemispheres, a sapropelite bracelet) and the absence of vessels and weapons. The original size of the cemetery remains uncertain, but based on the finds' contexts, it can be assumed that the whole funerary area consisted of just several graves, so the occurrence of further graves outside the excavated area does not seem to be very likely.

Fig. 1. Prague-New Town. Location of the excavation on a section of a cadastral map

Fig. 3. Prague-New Town. Atypical bracelet from La Tène grave H 23

Fig. 2. Prague-New Town. La Tène graves (H 22 and H 23) with grave goods